

De ungas flykt till staden

FÖR FÖRSTA GÅNGEN i världshistorien bor det fler människor i städer än som inte bor i städer runt om i världen. Utvecklingen har gått snabbt. För 200 år sedan var motsvarande siffra tre procent. Sverige är inget undantag. Idag bor närmare 85 procent av vår befolkning på platser som kategoriseras som urbana (tätorter). Men urbaniseringen kommer med en rad fördelar. Stora arbetsmarknader är mer effektiva exempelvis då det gäller att lära av varandra och matcha arbetstagare med arbetsgivare. Stora städer har också en rad konsumtionsfördelar, då ett mer varierat utbud av varor, tjänster och upplevelser kan erbjudas på platser där människor jobbar och bor nära varandra och har råd att konsumera.

Urbaniseringen, som i hög grad grundar sig i unga individers preferenser och migrationsmönster, kommer också med en rad utmaningar. I städerna handlar det om hur man ska hantera en snabbt ökande befolkning, stigande boendekostnader och inte minst en ökad segregation och ett större utanförskap. Men Sveriges landsbygder står möjligtvis inför ännu större utmaningar. Många av dessa landsbygder utgörs ofta av mindre kommuner och platser med en avstannande eller även minskande befolkningstillväxt. Långvarig negativ nettomigration, det vill säga när fler (framförallt unga) människor väljer att lämna en plats än att flytta dit, får negativa konsekvenser för platsen och för alla de som fortfarande vill bo kvar. Med det skatte- och försörjningssystem vi har i Sverige ger ett minskat befolkningsunderlag en hög försörjningsbörda för de som bor kvar på dessa platser trots det kommunala utjämnningssystemet som till viss del kompenserar för ojämlikheter.

Baserat på siffror från SCB ökade vissa av landets kommuner sin medelålder med hela tio procent under det senaste decenniet (från cirka 40 till 44 år). Den ökade medelåldern får en rad effekter. Dels innebär det att arbetskraften blir allt äldre, men också att det föds färre barn, vilket i sin tur ger ytterligare en negativ påverkan på den svaga befolkningstillväxten. Dessutom tenderar platser som år efter år tappat sina unga att sakta anpassas till att bli en plats för en äldre generation.

Nettomigrationen präglar platsen

En negativ nettomigration minskar också efterfrågan på en rad tjänster som gör platsen trevligare, såsom kaféer, restauranger, affärer att handla i och andra former av service och upplevelser. Men det är inte enbart möjligheten att leva och bo på platsen som påverkas av en negativ nettomigration, det påverkar också arbetsmarknaden och företagens möjlighet att anställa, särskilt eftersom det framförallt är de unga som lämnar platsen. De yngre flyttar i större utsträckning för att skaffa sig en högre utbildning och det är en stor andel av dessa som inte kommer tillbaka igen utan väljer att slå sig ner någon annanstans efter avslutad utbildning.

När så sker förnyas inte arbetsmarknaden i samma hastighet. Det leder i sin tur till att det inte tillförs lika mycket ny kunskap som i städerna. I dag är Stockholms arbetsmarknadsregion hem för drygt 20 procent av befolkningen men där bor samtidigt 35 procent av alla högutbildade. Totalt utgör storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö boendeort för närmare 60 procent av landets högutbildade (Mellander 2016). Det gör att företag tycker att det är mindre attraktivt att lägga sin verksamhet på mindre, krympande platser. Detta innebär inte bara en svagare arbetsmarknad utan även färre nystartade företag. Framförallt gäller det företag som är beroende av välutbildad arbetskraft – företag inom den så kallade kunskapssektorn.

Att det just är den yngre, mer välutbildade generationen som lämnar är viktigt att förstå. Nästan 9 av 10 av de flyttlass som går mellan två kommuner utgörs av de som är mellan 18 och 40 år (Bjerke & Mellander 2016). Och platser som växer är de som har just den attraktivitet som denna ål-

derskategori söker efter. En viktig faktor är självfallet tillgång till högre utbildning, men detta kan ändå inte förklara alla flyttar i denna ålderskategori. Snarare är det kombinationen av tillgång till högre utbildning, en stark arbetsmarknad och ett livsstilspaket som erbjuds i större städer som framstår som attraktivt för denna yngre generation.

En digital och global generation

En viktig faktor som särskiljer denna generation från tidigare generationer är de nya förutsättningar som digitaliseringen och globaliseringen har gett dem. Unga i dag har haft internet så länge de kan minnas och har alltid haft tillgång till en stor bredd av tv-kanaler. De har rest både mer och längre än vad unga gjorde förut och sammantaget är de mer upplysta om sina valmöjligheter än någonsin förr. De har samma referensramar som samma generations ungdomar har i stora delar av världen och det de söker på en plats är därför långt mer än bara ett bra arbete eller en god utbildning. De vill ha utbildning, ett bra arbete i kombination och alla de livstilsfaktorer som de kan fylla sin lediga tid med.

Ser vi på våra svenska kommuner så är det väldigt få av dem som kan skylta med att de har tillgång till dessa "attraktivitetsfaktorer". Och det får stora konsekvenser för den regionala utvecklingen. I en studie som jämförde hur många 18-åringar svenska kommuner hade år 2005 och hur många 25-åringar de hade år 2012 – med andra ord samma generation sju år senare – så visade det sig att endast 40 av 290 kommuner hade fler unga kvar än vad man hade börjat med sju år tidigare. Vissa hävdade i samband med diskussionerna som följde att åldersspannet var för kort och att många kommer tillbaka den dagen man skaffar barn, vilket oftast sker efter 25 års ålder. Men en uppföljningsstudie visade att nästan samma mängd kommuner tappade sina unga även när man följer upp fram till 30 år, vilket är den ungefärliga medelåldern då svenskar skaffar barn.

Efter 30 minskar sannolikheten radikalt för att flytta till en annan kommun.

Nu är detta en sanning med modifikation. Bland de som trots allt väljer att flytta hem exempelvis efter en avslutad högre utbildning är just de som

skaffat barn relativt snabbt efter examen. Vi genomförde en studie som följde upp alla som tagit ut en högskole- eller universitetsexamen år 2001 och visade att ungefär hälften av alla som lämnat en mindre plats för att utbilda sig valde att flytta hem igen inom fem år efter examen. De som var minst troliga att flytta hem var de som skaffat sig en längre utbildning och de som var utrikesfödda (Mellander 2016).

Anledningen till att det ser ut så kan vi bara spekulera i, men vi vet att lönenivåerna generellt är lägre i mindre kommuner samt att utbudet av kunskapsjobb är mer begränsat, vilket gör att man kanske undviker att flytta hem till en mindre plats om man investerat mycket i sin utbildning. Det faktum att utrikesfödda inte flyttar tillbaka till en mindre plats kan möjligen bero på att de redan från början haft ett svagare nätverk på den plats de kommer ifrån – ett nätverk som kan ha ett värde den dag man söker jobb. Dessutom visar studier att individer med utrikesklingande namn löper en större risk att diskrimineras på arbetsmarknaden och kanske därför söker sig till en större plats där det finns fler typer av jobb tillgängliga och där befolkningen redan från början är mer heterogen (Carlsson & Roth 2007).

Bland de som faktiskt flyttade tillbaka till en mindre plats fanns framförallt de som skaffat barn inom fem år efter avslutad utbildning. Möjligen är det så att man så pass tidigt inte riktigt har etablerat sig på arbetsmarknaden och har ett större behov av närhet till familj när första barnet kommer. Dessutom har dessa individer troligen ännu inte en lön som tillåter att man köper in tjänster som exempelvis städning för att underlätta i vardagen. Vad som var intressant i vår studie var dock att denna ”barn-effekt” i princip var borta när man skaffade barn senare än fem år efter examen. Troligen har dessa individer då redan skapat sig andra former av nätverk på den plats de flyttat till och behovet av närhet till familjen har därmed minskat när första barnet kommer. Samtidigt har troligtvis lönen också ökat.

Men att i genomsnitt 50 procent av de unga som flyttade iväg för att utbilda sig kommer tillbaka hem senare hjälper inte att täcka den initiala ”förlusten” och många kommuner får en befolkningspyramid som är upp

och ner. Stor bas med äldre och en ”topp” av yngre. Trots detta tenderar de typer av aktiviteter som attraherar en yngre generation att prioriteras ner på listan av saker som satsas på i många kommuner. I en mindre kommun i Sverige föreslog det lokala ungdomsrådet att man borde satsa på att få dit McDonalds eller Max – givetvis för att skapa en mötesplats lämplig för en yngre befolkning – men fick till svar att ungdomar inte borde äta så mycket hamburgare.

Sammantaget skapas, sakta men säkert, en negativ spiral som påverkar platsen och dess utveckling. Det är inte något som har skett över en natt utan något som pågått under många decennier. Men det är först nu som läget börjar bli akut på en rad mindre platser runt om i landet. Kontinuerligt har en rad välfärdsfunktioner börjat nedmonteras och det rör sig om skolor och sjukvård, men också primära funktioner som att ha en bensinstation och närlivsbutik. Det handlar också om att inte få tillgång till den nya digitala infrastruktur som mer eller mindre är en nödvändighet för att göra de allra enklaste ärendena idag.

Ungas flyttmönster delar samhället

Under 90-talet skedde en stor decentralisering av det svenska högskoleväsendet med syftet att kompetensförsörja större delar av landet. Men med denna demografiska utveckling kan vi möjligtvis säga att det inte räcker med regionala utbildningsmöjligheter. Till syvende och sist har med andra ord ungas flyttmönster skapat en tudelning av vårt samhälle som i dag påverkar både städer och landsbygder. I kombination med en stark globalisering, där många låglöneländer pressar tillverkningsbaserad industri i Sverige, påverkas utvecklingen i landet åt två signifikant skilda håll. De större städerna växer (med medföljande utmaningar) och är hem till nya kunskapsföretag och den yngre generationen. De glest befolkade områdena – som tidigare ofta levde gott på traditionell tillverkningsindustri nära högvärdiga naturresurser – tappar både jobb och unga. Villkoren inför framtiden ser helt enkelt helt olika ut beroende på var vi befinner oss geografiskt.

Denna utveckling påverkar redan kommuners möjligheter att rekrytera

kompetens och vi har all anledning att tro att utmaningen kommer bli än större i framtiden. Först när man förstår vilka som flyttar och varför de flyttar kan man börja arbeta mer strategiskt med de utmaningar som uppstår. Baserat på den kunskap vi har skulle kommuner exempelvis kunna följa upp vart de unga som flyttat för utbildning tagit vägen och kanske underlätta för en flytt hem när det första barnet kommer. Kanske skulle kommuner kunna samarbeta med det lokala näringslivet för att försäkra en tillbakaflyttare om att även partnern kommer att kunna hitta ett bra jobb? Helt klart är att de kommuner som sitter och väntar och hoppas på att individer ska komma hem alternativt försöker att få i princip samtliga grupper att flytta till dem har en hemläxa att göra. Baserat på den kunskap vi i dag sitter med skulle ett sådant arbete kunna göras väsentligt mycket mer effektivt och strategiskt än vad som sker på de allra flesta platser i vårt land.

Klart är även att det lokala näringslivet har en hemläxa att göra. Dess framtid hänger också på befolkningsutvecklingen och ju bättre det går för platsen, desto starkare blir möjligheten att rekrytera rätt kompetens i framtiden. Det innebär att näringslivet faktiskt behöver haka i politiken och tjänstemännen för att gemensamt jobba för att exempelvis underlätta tillbakaflyttar för de unga som utbildat sig på annan ort, men som kanske skulle kunna tänka sig att flytta hem.

Befolkningstätheten avspeglas i valresultaten

Slutligen är det viktigt att komma ihåg att skillnaden i utveckling mellan stad och land inte bara slår igenom i demografin utan även politiskt. Efter det svenska valet 2014 genomförde vi en analys av valresultatet i svenska kommuner för att se vilka faktorer som var starkast kopplade till de olika partiernas valframgång. Faktorer som inkomst, utbildning, arbetslöshet och så vidare var naturligtvis relaterat till resultatet, men ännu mer kunde förklaras av befolkningstätheten, alltså om platsen var urban eller inte. Samma resultat fann man efter brexit-omröstningen och allra tydligast i resultatet i det amerikanska valet där Trump fann det starkaste stödet i de områden som var glest befolkade. Och kanske är det inte svårt

att förstå att när politiken blir allt mer centraliserad till städer och utgår från att det ser likadant ut i landet som helhet, att resten av landet börjar söka sig till alternativ som i vart fall tycks ha en förståelse för den utvecklingen de står inför. OECD visade nyligen i sin Territoriella översyn att skillnaderna mellan länder inom EU och OECD minskar medan skillnaderna inom länder markant ökar.

Ungas val av städer påverkar alla

Städernas tillväxt och attraktionskraft för den yngre generationen är inte en fråga om ont eller gott, vilket det allt som oftast framställs som. Tvärtom är det ett resultat av en upplyst generation som vet vilka valmöjligheter den har. Men det är inte detsamma som att säga att alla vill flytta till städer. Men att tillräckligt många unga individer anser att staden är den plats där de vill befinna sig sätter agendan också för de som helst vill stanna kvar eller välja att bo på en mindre och mer glesbefolkad plats. Politikens uppgift bör därför inte vara att stoppa urbaniseringen, som i grund och botten faktiskt skapar stora värden, utan inrikta sig på hur vi bibehåller en god livskvalitet för en större del av befolkningen än de som bor i våra städer.

Referenser

- Mellander, C. (2016) *Stockholm är hem för 35 procent av alla högutbildade*, Vertikals, <http://vertikals.se/charlotta/2016/07/26/stockholm-ar-hem-for-35-procent-hogutbildade/>
- Bjerke, L., och Mellander, C. (2016) Moving back home? Never. *Annals of Regional Science*, available at: <http://link.springer.com/article/10.1007/s00168-016-0777-2>
- Mellander, C. (2013) *De ungas flykt till staden*, Vertikals, <http://vertikals.se/charlotta/2013/12/02/de-ungas-flykt-till-staden/>
- Carlsson, M., Roth, D-O. (2007) Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data, *Labor Economics*, 14(4), pp. 716-729.